

langs inductieve weg te komen tot wat meer algemeen geldende uitspraken over *de* regionale hoofdstad. Doel van de conferentie en het boek is ten slotte 'to analyse the convergence and divergence in the development of the six cities'.

De bijdragen hebben veel aandacht voor beroepsgroepen, economische sectoren, handelsrelaties, de reikwijdte van het achterland van de stad en bevolkingsgroei. Daarnaast is er soms aandacht voor culturele en politieke ontwikkelingen (in verleden en heden) en voor stedenbouwkundige en planologische plannen (bij de geografen). In het algemeen zijn de beschouwingen informatief, maar tevens sterk beschrijvend van aard en overladen met cijfers. Van toetsing of vorming van theorie is eigenlijk nauwelijks sprake; het boek wordt weinig meer dan de som der delen. De comparatieve meerwaarde blijft dus beperkt. Graag had ik gezien dat de inleidende theoretische beschouwing meer gewicht en uitwerking had gekregen, bijvoorbeeld ten koste van de vele pagina's die aan Odense gewijd zijn. Dat zijn er 52, en dat is in vergelijking met Gent (28), Norwich en Rennes (beide 36) te veel van het goede.

Zoals men mag verwachten van een dergelijke bundel, is de kwaliteit wisselend. Er staan goed geschreven verhalen in, maar ook bijdragen die zich moeizaam voortslepen. Dieptepunt vind ik de tweede bijdrage over Gent. Daarin valt geen rode lijn of betoog te ontdekken. Een overdaad aan tabellen en figuren maakt de indruk de armoede van de tekst te moeten compenseren. Dat mislukt echter. In tabel 6 zijn kolommen omgedraaid, en alle cijfers uit tabel 7 worden herhaald in tabel 8. Ik begrijp dat de formule van het boek met zich mee brengt dat een tweede bijdrage over Gent niet kan ontbreken, maar dan hadden de beide redacteuren het verhaal moeten (her)schrijven. Ze hebben zich er nu te gemakkelijk van afgemaakt.

Hoewel bepaald geen ideaal boek, is het toch goed dat het er is. Veel informatie over de zes gekozen steden is slechts beschikbaar in de landstaal. Hun historische en geografische ontwikkeling is nu beschreven in een voor bijna iedereen toegankelijke taal. En hopelijk is de bundel een voorproefje van een degelijke comparatieve studie van regionale hoofdsteden. Want het onderwerp is er interessant genoeg voor.

B. C. de Pater

M. Huiskamp, C. de Graaf, *Gewogen of bedrogen. Het wegen van geld in de Nederlanden* (Leiden: Rijksmuseum Het koninklijk penningkabinet, 1994, 100 blz., f19,50, ISBN 90 73882 02 8).

Sedert 1989 schenkt een verzamelaar jaarlijks een deel van zijn verzameling muntweegapparaten aan het Koninklijk Penningkabinet, waardoor de collectie geldbalansen van het museum inmiddels uit 87 stuks bestaat. In deze publikatie wordt in twee bijdragen, één van M. Huiskamp getiteld 'Van wisselaars tot woekeraars, tollenaars en vrekken: het wegen van geld in de Nederlandse schilderkunst van de 16e en 17e eeuw' (11-56) en één van C. de Graaf met de titel 'Muntmeesters en -schenkers, vervalsers en wisselaars: muntgewichten en muntweegapparatuur in de Nederlanden' (57-92), vanuit verschillende disciplines ingegaan op de geschiedenis van dit gebruiksartikel. Aangezien C. de Graaf de geschiedenis van de objecten behandelt en deze bij M. Huiskamp het uitgangspunt zijn van een systematisch overzicht van het genre geldscènes in de schilderkunst in de gekozen periode, was een omgekeerde volgorde van de bijdragen logischer geweest. Om die reden wordt eerst aandacht besteed aan de tweede bijdrage. Daarin wordt uiteen gezet wie zich bezighielden met de productie van en controle op munten:

aan de top stond de muntheer die de regels bepaalde, gevolgd door de muntmeester en vaklieden die bij de muntmeester in dienst waren. Controle op munten en de zware straffen waarmee het rommelen met munten werd bestraft, konden niet voorkomen dat valsmunters en muntschenners hun slag sloegen. Uit verschillende voorbeelden van deze praktijken, die zijn verhelderd door afbeeldingen van 'geschonden' munten, blijkt hoe deze lieden te werk gingen.

Door de mogelijkheid van bedrog ontstond een behoefte aan weegtoestellen, waarmee het gewicht van gouden munten kon worden gecontroleerd. Met name in de dertiende eeuw, waarin sprake was van herintroductie van de gouden munt en introductie van een veelheid van munten, was er behoefte aan snelle en eenvoudige weegmiddelen. Aan de hand van illustraties van verschillende modellen wordt de geschiedenis van de muntgewichtdozen en balansjes en hun makers verteld. De productie liep parallel met de hoeveelheid gouden munten die in omloop waren. Na de muntsanering in de negentiende eeuw, toen de gouden munt als betaalmiddel verdween, viel definitief het doek voor muntgewichten en hun makers.

Enkele van de door De Graaf behandelde balansjes zien we terug in de bijdrage van M. Huiskamp. Uit haar bijdrage blijkt hoezeer de realistische afbeeldingen van personen met een geldbalansje vaak een diepere religieuze betekenis hebben. Vermaand wordt tegen de liefde voor geld (*avaritia*) en tegen ijdelheid (*vanitas*), welke eigenschappen in die eeuwen in het voetspoor van de bijbel en de kerk zeer negatief werden beoordeeld. Het schilderij 'bankier en zijn vrouw' van Quinten Matsys uit 1514 is het oudste voorbeeld in dit genre. Ook in de bijbelse voorstellingen, zoals de roeping van de tollenaar Mattheüs of Jezus die handelaars en wisselaars die tempel uitdrijft, zijn geldbalansjes afgebeeld.

Er zijn echter ook enkele schilderijen waarin de balans staat voor positieve eigenschappen als eerlijkheid en rechtvaardigheid. Een voorbeeld is het prachtige schilderij van Vermeer getiteld 'de goudweegster'. Voorts zijn balansjes te zien in portretten, waarin ze betrekking hebben op de functie van de geportretteerde(n). Door de gekozen opzet van twee bijdragen met een verschillende benaderingswijze van een wellicht op het eerste gezicht onbelangrijk gebruiksartikel, wordt in het boek een interessant beeld geschetst van de economische bedrijvigheid in de samenleving en de normen en waarden op dit terrein. Het werk is goed verzorgd en van mooie illustraties voorzien. Enkele schilderijen zijn, naast de zwart-wit afbeelding in het eerste hoofdstuk, ook in kleur op paginagrootte afgedrukt. Voorts is het gedocumenteerd met noten en een literatuurlijst.

S. Wijna

C. M. Lesger, *Hoorn als stedelijk knooppunt. Stedensystemen tijdens de late middeleeuwen en vroegmoderne tijd* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam, Hollandse Studiën XXVI; Hilversum: Verloren, S.l.: Historische Vereniging Holland, 1990, 240 blz., f45,-, ISBN 90 70403 27 7).

Deze Amsterdamse dissertatie behelst een geslaagde poging om de lotgevallen van Hoorn van de veertiende tot de negentiende eeuw te relateren aan de ontwikkeling van stedensystemen. Als uitgangspunt daarbij dient de onder meer door Hohenberg en Lees ontwikkelde theorie dat veel steden deel uitmaakten van twee systemen. Zij fungeerden in het centrale plaatsensysteem dat vooral de verzorgingsfunctie ten opzichte van het omringende platteland in kaart brengt. En zij konden deel uitmaken van het stedelijk netwerksysteem, dat de onderlinge verwevenheid van